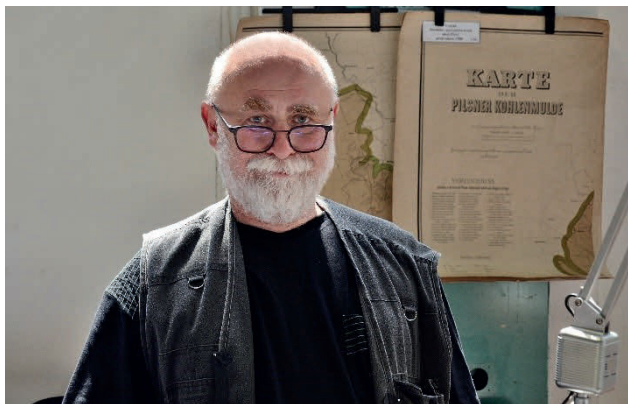

Zdeněk Dvořák – 60 let

Zdeněk Dvořák se narodil 23. září 1959 v Teplicích. První měsíce života prožil v domku tatínkových rodičů v Bořislavi na Teplickou. V roce 1961 se rodina, která se rozrostla o bratra Pavla a sestru Hanu, přestěhovala do bytu v pane-lovém domě v novém sídlišti v Bílině.

Zdeněk se od dětství zajímal o archeologii. Nedaleko Bíliny začala být od roku 1970 připravována obrovská výsypka hornin z budovaného Velkolomu Maxim Gorkij. V prostoru obce

Radovesice byly prováděny rozsáhlé skrývky zemin, a to přinášelo i významné archeologické objevy. Průzkum zde prováděl archeologický odbor teplického muzea pod vedením Jiřího Waldhausera. V době školních prázdnin se Zdeněk zúčastnil prvního „kopání“ na skutečném archeologickém nalezišti a na dalších deset let se archeologie stala Zdeněkovým hlavním koníčkem.

S archeologií současně začal objevovat i mineralogii a paleontologii. Ještě v době školní docházky poznal řadu mineralogických lokalit na Bílinsku, např. naleziště amfibolů u Lukova, aragonitů na Hořenci, Cínovec, granátů Českého středohoří. V tom ho podporoval učitel Milan Svoboda, který mu ochotně určoval nálezy a zapůjčoval odbornou literaturu. V roce 1975 začal

studovat Střední průmyslovou školu hornickou v Duchcově. V období prázdnin se zapojoval do větších archeologických výzkumů jako brigádník. Postupně pracoval na výzkumu keltského osídlení v Radovesicích, na hradišti nedaleko Kounovských kamenných řad u Kounova, na svatyni „Na Kokrdově“ u Rakovníka, na lokalitě v Březně u Loun, v Opočně u Loun a v Litoměřicích. S dalšími bílinskými amatér-skými archeology Jindřichem Petrlíkem a Miroslavem Patrikem a dalšími kamarády později prováděli i záchranné výzkumy v Bílině a jejím okolí. Objevili a zdokumentovali tak řadu archeologických lokalit. Troje prázdniny v letech 1977 až 1979 trávil jako brigádník na výzkumu hradiště v Minicích u Kralup nad Vltavou. V roce 1979 ukončil maturitou střední školu a chtěl pokračovat ve studiu archeologie na vysoké škole. Ke studiu nebyl přijat a po prázdninách ho čekalo první zaměstnání v podniku Geoindustria v Dubí u Teplíc. Krátce nato musel nastoupit

Kolem šachet se pohyboval od dětství. Z rodiny něho vyletu do Lyskovic u Bíliny. Zleva Zdeněk, sestra Hana a bratr Pavel, v pozadí halda lomu Alois Jirásek se zakladačem. Foto Z. Dvořák starší, asi roku 1966.

Nález listu rostliny rodu *Liquidambar*, lom Bílina. Foto P. Dvořák, 13. 6. 2010.

a nemohl si nevšímat množství fosilií v nadložních vrstvách uhelného lomu. Později přišly i objevy mineralogických vzorků. Celkově zdokumentoval na lomu Bílina za bezmála 40 let 75 paleontologických horizontů. Začal také spolupracovat s předními odborníky z muzeí, vysokých škol a dalších institucí. Z oboru paleontologie to byli specialisté na období terciéru prof. RNDr. Zlatko Kvaček, DrSc., RNDr. Čestmír Bůžek, CSc. (terciérní rostliny) a prof. RNDr. Oldřich Fejfar, DrSc. (terciérní obratlovci). Z mineralogů nejvíce spolupracoval s prof. RNDr. Vladimírem Bouškou,

Zdeněk s Miroslavem Radoněm a Jiřím Svejkovským na lokalitě harmotomu u Brné nad Labem. Foto P. Dvořák, 6. 4. 2014.

nacházel pochopení u svých kolegů i nadřízených, kteří mu nejen umožňovali provádět sběry, ale sami se sběrů zúčastňovali. V lednu roku 2019 byla, po dohodě s ostatními kolegy z Oddělení měřičství a geologie Severočeských dolů a.s., Chomutov, větší část sbírky předána Národnímu muzeu v Praze. Sbírkou obsahuje asi 4000 vzorků fauny a flóry objevených v průběhu téměř 40 let v oblasti mostecké

na vojenskou základní službu. Po návratu z ní začal pracovat v oddělení geologie na ředitelství Dolů J. Fučíka, k. p., Bílina (dnes Severočeské doly a.s., Doly Bílina). Ve stejné době se také pod vlivem nového zaměstnání, i zklamání z přístupu některých profesionálních archeologů k jeho nálezům, mění jeho zájmy.

Hlavním Zdeňkovým koníčkem se postupně místo archeologie stávala mineralogie a paleontologie. V bílinském lomu začal dokumentovat horniny jednotlivých skrývkových řezů. Při této činnosti zužitkoval i zkušenosti z archeologických průzkumů

Zdeněk na Cínovci na místě, kde stávala těžní věž dolu Millitarschacht. foto P. Dvořák, 28. 9. 2012.

DrSc. (mineralogie uhelné pánve) a RNDr. Vladimírem Žáčkem (nerosty požáříšť a porcelanitů). Spolupráce s předními odborníky přispěla k rozšíření počtu známých druhů zkamenělin ze severočeské uhelné pánve na 150 rostlinných druhů a na 70 druhů minerálů.

Od roku 1989 začal Zdeněk publikovat odborné články. Stal se významným přispěvatelem časopisu *Minerál* a *Bulletinu mineralogicko-petrografického oddělení Národního muzea v Praze*. Později se začal zajímat i o hornickou historii regionu a stal se sběratelem pohlednic s hornickou tematikou. Postupně vytvořil obrovskou sbírku zkamenělin a minerálů z lomu Bílina. Důležité bylo, že vždy

pánve, zejména v prostoru lomu Bílina. 150 rostlinných druhů představují především listy rostlin, ale také jejich květy, květenství, nebo plody. Ukázky třetihorní fauny jsou mnohem vzácnější. Jde o několik kompletních krunýřů želv, obsáhlý soubor hmyzu, extrémně vzácné pozůstatky žab, ptáků a dalších obratlovců. Předáním tohoto souboru přírodnin vznikne v Národním muzeu jedna z největších a nejvýznamnějších sbírek zkamenělin z období třetihor nejen v Evropě, ale i na celém světě. Nejcenější ukázky budou zpřístupněny široké veřejnosti v připravované paleontologické expozici Národního muzea.

Významnou lokalitou, kterou Zdeněk systematicky zkoumal přes dvacet let, byl Ahníkov v prostoru Dolů Nástup Tušimice.

Na tomto nejvýznamnějším a nejbohatším nalezišti pozůstatků třetihorních živočichů objevil a zachránil několik tisíc fosilií přibližně 150 živočišných druhů, z toho asi 20 druhů měkkýšů, 35 druhů plazů a obojživelníků, 8 druhů ptáků, 20 druhů hmyzožravců, 31 druhů hlodavců, 13 druhů šelem a 10 druhů velkých lichokopytníků a sudokopytníků. Celý soubor nálezů je dnes ve sbírce Národního muzea v Praze. Velká část tohoto souboru fosilií bude teprve odborně studována a přinese další nové druhy terciární flóry a fauny z Mostecké pánve.

Od začátku svých výzkumů v Lomu Bílina Zdeněk nacházel zejména ve zkamenělých částech stromů ukázky přírodní pryskyřice, tedy českého jantaru. Objevil i několik unikátních vzorků ve formě kapek pryskyřice v křemenných dutinách zkamenělých dřev.

Na jeho počest byla pojmenována nově objevená třetihorní rostlina *Elephantosotis dvorakii*, tedy sloní uši Dvořákovy. Tato vodní rostlina, která svým tvarem připomíná sloní uši, nebyla dosud nalezena na jiném místě planety, než v Lomu Bílina. Z nálezů třetihorních kosterních pozůstatků byl na lokalitě Ahníkov určen nový druh plaza nazvaný *Lazarussuchus dvoraki*.

S kolegy představili minerály mostecké pánve na mineralogické burze v Mnichově, zprava Roman Gramblička, Zdeněk Dvořák, Karel Mach, Jiří Svejkovský, Michal Řehoř. Foto P. Dvořák, 26. 10. 2013.

S manželkou Věrou a dcerami Petrou a Terezou na výstavě Minerály Českého středohoří v Regionálním muzeu v Teplícih. Foto P. Dvořák, 2003.

Velký soubor zkamenělin zachránil Zdeněk z těžeben křídových usazenin v prostoru Radovesické výsypky. Zkameněliny hledá i v dalších lokalitách: zkamenělá dřeva z Čech, křídové zkameněliny v Březně u Loun a v Úpohlavech na Lovosicku, terciární zkameněliny potom v Roudníkách u Chabařovic, na Kadaňsku, a především na světoznámém nalezišti terciárních fosilních ryb na vrchu Trupelník u Kučlína. Kučlín byl také prvním paleontologickým nalezištěm, na kterém Zdeněk hledal zkameněliny už v roce 1973. Na Trupelníku objevil v devadesátých letech 20. století zkamenělinu nejstarší fosilní žaby z území České republiky.

Mineralogii se Zdeněk zabývá souběžně s paleontologickými výzkumy. V Lomu Bílina objevil řadu výskytů dvou

běžných minerálů pyritu a markazitu. Oba dva jsou typické pro podkrušňohorské uhelné pánve. V osmdesátých letech 20. století v prostoru bývalé obce Liptice našel bohatou lokalitu vzácného organického minerálu whewellit. Ve stejném prostoru objevil v roce 1994 ve zkamenělých částech stromů minerál hartit. Šlo o první nález tohoto extrémně vzácného minerálu z území České republiky.

Spolu s Vladimírem Žáčkem objevili 15 druhů minerálů z požářiště v místě heřmanské poruchy ve střední části Lomu Bílina. Na nalezištích vypálených jílu – porcelanitů přispěl k popsání asi 40 druhů minerálů. Zasloužil se i o využití netradičních surovin z mostecké pánve ke šperkařským účelům (zkamenělá dřeva, porcelanity). V mineralogii se zajímá i o další oblasti mimo uhelnou pánev, především České středohoří, vulkanity severozápadních Čech a rudní lokality severovýchodní části Krušných hor (Moldava, Cínovec, Krupka).

Svou publikační činnost Zdeněk postupně obohatil také o monografické práce. V roce 1997 vyšla jeho první kniha – Nerosty severočeské hnědouhelné pánve. Spolu s profesorem Vladimírem Bouškou sepsali první knihu, která podrobně a uceleně popisuje minerály nalázané v souvislosti s těžbou hnědého uhlí v podkrušňohorské oblasti. V roce 2004 byl členem autorského kolektivu knihy Třetihorní rostliny severočeské hnědouhelné pánve. I tato kniha byla prvním souhrnným popisem fosilních rostlin ze severočeské hnědouhelné pánve. V roce 2010 pak vyšla kniha Třetihorní fauna severočeské pánve a v roce 2012 Minerály severočeské pánve, navazující na první knihu z roku 1997. V roce 2019 by mělo být připraveno druhé, rozšířené vydání knihy Třetihorní rostliny severočeské hnědouhelné pánve. Všechny tři knihy o nálezech z prostoru severočeské hnědouhelné pánve jsou velmi oceňovány za zvolenou formu obrazových atlasů. V roce 1997 byl Zdeněk také členem autorského kolektivu knihy Doly Bílina - z historie hornictví k současnosti dolování na Bílinsku.

Zdeněk už od konce osmdesátých let minulého století spolupracuje s muzeem v Mostě. Stav geologických sbírek byl po přestěhování z Mostu do prostor litvínovského zámku velmi žalostný. Tehdejší správce geologických sbírek pan Jaromír Sládek Zdeňka požádal o pomoc s vytříděním geologické sbírky. Zdeněk několik měsíců jezdil do Litvínova a panu Sládkovi pomáhal zejména s určováním minerálů, hornin a zkamenělin. Sbírký byly v důsledku špatného zacházení v minulosti v zanedbaném stavu a chyběla většina doprovodné dokumentace. Několikrát jsem se zúčastnil i já. Kde by mě tehdy napadlo, že se po téměř dvou desítkách let stanu následovníkem pana Sládka! Dodnes nalézám u některých vzorků záznamy pečlivé ruky pana Jaromíra s textem leg. Z. Dvořák. Spolupráce s mosteckým muzeem pokračovala i v dalších letech, kdy pana Sládka vystřídal Stanislav Hurník s Jaroslavem Dykastem. A poté, kdy jsem já vystřídal Jaroslava Dykasta, začal přinášet pro muzejní sbírku mnohé unikáty z uhelných lomů i z jiných nalezišť v severních Čechách.

Zdeňkovi k jeho jubileu přejí zaměstnanci muzea hodně zdraví a další významné nálezy a objevy.

Zdeněk na návštěvě v depozitáři paleontologického oddělení Národního muzea. Foto P. Pospíšilová, 6. 12. 2019.